

U DOLINI RIEKE DOBRE.

Z E L E N I V I R .

Bilo je u večer 3. kolovoza god. 1884, kad podjosmo ja i moj prijatelj K. preko Kupe na Baniju ili u Petrinju. Poslie dodje k nama gosp. J., bivši upravitelj dobara knjeginje Thurn i Taxis, pa upoznav se, tko o čem, a mi o prirodoslovlju. Kako bijaše gosp. J. i izvrstan lovac, reče nam, da su god. 1883 u Gorskom kotaru 13 medjeda ubili i da ima te zvieradi još uvijek dosta, jer je i nedohodnih krajeva, u koje čovjek riedko ili nikada ne zalazi. Upita nas, kamo smo nakanili sutra, a ja mu rekoh: »Znate što gospodine upravitelju! vodite nas u kraj, gdje je romantika divlja, niema; gdje ćemo se diviti, pa prirodu bilo i strahom promatrati.«

Gosp. će nam J. nakon kratke stanke, smiešeći se: »Dobro, kad gospoda žele vidjeti nešto strašna, podjimo sutra u jutro na »Zeleni vir.« — Dobro, na Zeleni vir, na Zeleni vir! uzklikosmo, pa u sreću te ekskurzije i naše čaše izkapismo.

Vraćajući se kući, prizivao sam *si* u pamet, što sam o tome kraju čuo, a nehotice se sjetio i pogibeljna puta, što ga poduzeo na Zeleni vir mjernik Podžupanije delničke, gosp. F., kad im je jedan od suputnika malo ne u koritu vode zaglavio.

U jutro bijaše naša mala, ali hrabra četa, na putu. Iz Broda udarismo cestom delničkom uz Kupicu, pa onda u selo Iševnicu i tim stupismo u dolinu, koja se od ovdje na dvie ure daleko protegnula i to od utoka Iševničice u Kupicu, pa malo ne do Zelena vira, prama kojemu se sve više suzuje. S obiju strana zatvorena je ta uzka dolina visokim i veoma strmim briegovima, koji su slabom bukovom šumom obrastli. Svaki od njih stoji skoro osebice, a na tjemenci se hrbtasto zaoblio, što je uz onu strminu veoma značajno. Desnom obalom Iševničice, a dosta dobrim putem dodjismo do seoca Ložca, gdje predjismo brvlju na lievu obalu. Sada koracismo uz samu Iševničicu, za koju ne bi nikada mislio, da joj je začetak u tako strašnu kraju. S ove strane ima malih livadica, po kojima ovce pasu, a tu i tamo opazismo od pletera gradjenih torova. Obale potoka zasjenjuju jalše i vrbe, medju kojima se iztiče kao osobito ugledna *Salix incana* sa dugim, uzkim, srebrnastim lišćem.

Što *smo* od livada više odmicali, to se i dolina više suzivala, livadice se gubile, ali se izgubio i onaj liepi put, jer dodjismo do prvoga strmca, kojim se uzpeti valjalo. Već prije nadjismo na jednoj livadi dječaka, kojemu je doviknuo gosp. J.: »Hodi kući, uzmi konop i dodji za nama.« Taj nam se konop dosta vrtio glavom, nu uza sve to odlučih, da pošto po to, tu ekskurziju izvedem, htio sam dokazati, da sam odlučan i odvažan turista.

Do pomenuta strmca ima u dolini veoma zanimivih mjesta, gdje se osovljuju visoke izšupljene vapnene stiene, studene poput leda, jer ih valjda nikada sunce ne ogrieva. U okolišu takovih osojnih mjesta nastaniše se razne tajnocvjetke i duše mi, nikada u životu nisam na kratku putu toliko papradi vidio i našao kao ovdje. Izticahu se osobito dvie vrsti: Paprat ili preprut (*Aspidium Filix mas*) i jelenak (*Scolopendrium vulgare*). Prva je jedna od najljepših naših papradi, a u Gorskom kotaru i ovdje tako bujna, da se čovjek pred njom i nehotice zaustavlja, jer su joj hvoje iz podanka na metar duge, a 3—4 *dm* široko porasle, dakle još jedan put tako velike kao u pojedinaca, koji rastu n. pr. u zagrebačkom Tuškancu. Pa ovakovih krasnih hvoja složi se po više poput prirodnom pletene košare. Jelenak ima na 64 *cm* duge, a 75 *cm* široke listove, dvojinom veće, nego li primjerice kod Podsusjeda. Slast je upravo prolaziti ovuda, kad su papradi tako bujne i mnogobrojne, te se čovjek zanaša mišlju u tropičke krajeve, gdje im je prava domovina. Na malenu prostoru raste ovdje 13 vrsti papradi a medju njima i kositernjak (*Equisetum hiemale*), kojim se lašti kositreno posudje.

Nu da podjemo dalje! Kad smo se pomenutim strmcem uzpeli, postajaše put sve slabiji, spustismo se nizbrdice i stajismo nad koritom vode. Kuda da idem, nisam znao; nije bilo razmišljati, već hajde preko tora i obora, dok dodjoh na drugu stranu, gdje se osoviše strme stiene. Sad postojaje kraj sve to divljiji. Preko stiena nisam mogao, bojao sam se, da mi se na mokru kamenu ne pomakne noga, jer bi se tada na pećinama razbio, kao da sam od stakla, nije bilo druge, već u ledenu vodu, pa onda koritom napried. Dodjismo opet na putić, ali na kozji putić, a onda na veliku strminu, gdje do kože pokisnusmo; mislio sam, srce će mi puknuti, tako je silno kucalo.

Probijismo se preko stabalja i granja, spustismo se nizbrdice i zaustavismo na jednoj hladovitoj livadi, da počinemo. Na desno od ovdje puknula je daleka, uzka i tamna gudura, kojom se valja Skradski potok, koji izvire kod Kupjaka, a u kraju, što ga Jasle zovu. Briegovi, koji okružuju korito, padaju takodjer veoma strmo, podnožje im je tu i tamo kamenito i posve osovno, a na takovu mjestu nadje jedan dječak groznu smrt. Poleti strminom, pade, i razbije se tako, da mu ni jedna kost ciela ne ostade. •

Kad smo to čuli, popao nas strah u ovom strašnom kraju, no ipak koracismo odvažno napried, i dodjosmo do drugoga još pogibeljnijeg strmca. Uzpinjasm se šumom lagano, dahnuv tu i tamo, pa kad izadjosmo, evo opet jedne pogibeljne tačke, kojom smo morali proći, ako smo htjeli Zeleni vir vidjeti. Dva su tu visoka briega, a medju njima žlieb, preko kojega moradosmo poći. Niti riečce ne progovorismo, već se lagano i četverice i poledjice spuštasm. U žliebu bijaše najpogibeljnije, jer nogama nisam mogao stupati, već sam ih morao izvrnuti, pa i onda bijaše samo polovica noge uprta. Kad sam nad sobom pogledao onu strminu, a pod sobom čuo onu buku vode, koja o stiene udaraše i zagledao veliku dubljinu, srhovi mi prodjoše tielom, uzdrhtao sam prvi put u životu na ekskurziji. Prodjosmo sretno i žliebom, pa onda preko narušena i grmljem zarasla kamenja, začusmo silan šum, strašnu buku i gosp. nas J. upozori, da ćemo zamalo na Zeleni vir doći. Sve je to liepo, mislio sam, idući napried, ali kako ćemo se povratiti i da li živi u Brod doći, to je opet druga. Kad smo se probili guštikom izadjosmo na jednu čistinu i stajasm pred Zelenim virom.

Vidio i obašao sam naša čarna Plitvička jezera, iznenadili su me tu slapovi Galovca, Gradinskoga i Milanova jezera, Okrugljaka donjega i Novaković-broda, a najvećma dakako Plitvica, koja se preko stiene 68 m visoke u posljednje jezero ruši, nu ti su slapovi obična oblika, kao što ih pravi Gacka kod Sviče donje ili Kupa kod Ozlja, nu ovaj zabitan predjel kod Zelena vira krije osobitu riedkost.

Kraj oko Zelena vira malena je sličica nekih alpskih predjela n. pr. Zechnerfalla u Malnitzthalu, a ponešto i slapa Hierke kod Gasteina, nu nalikuje više prvomu.

Do Zelena vira tako se dolina suzila, da strmi briegovi u samo korito padaju, te je desna obala dapače nepristupna, a lieva veoma teško pristupna. Zeleni vir je velika vodnica (basain) u kojem je voda s kraja tamno-zelena, a u sredini sama pjena poput skorupa, jer se u-nj silnim šumom ruši potok Curak sa dva povisoka i široka slapa. Nad samim virom uzdiže se ogromna vapnena stiena ponešto obrasla, koja se u sredini tako izbočila, da se voda raztače u dvie raztoke, u dva prekrasna slapa. Ti su slapovi samo nekoliko metara visoki, ali široki i tako jaki, da čovjek samo pjenu vidi. Voda udara o stienu i naokolično kamenje silnom bukom, baca se razbijena u zrak i pada s visine poput škropca, da bi čovjek ovdje naskoro promočio. S desne strane uzdižu se osovne stiene s kojih visi duga i tanka trava, a na daleko i široko sve je bilje od vode orošeno. Tu smo kraj Zelena vira posjeli, uzeli dugi štap, privezali o konopac kamen, da mu izmjerimo dubljinu. Kamen potonuo je s kraja na 5 m duboko, jer sredine ne mogosmo dokučiti.

Potok, koj izlazi iz Zelena vira, zove se Iševničica, te po svom postanku spada medju najzanimivije vode naše domovine.

Kad se od vira preko narušena kamenja probiješ uzbrdice, dolaziš na travom i drvećem obrasao kuk i sada gledaš istom ono, što ovaj kraj čini osobitim. Curak se ruši sa velike visine, kojoj, jer se svija, ne vidiš kraja, pa se surva strminom sve do Zelena vira, tu buči, da je strahota, ali ne jednim, već sa 40 manjih slapova. Kako je korito puno velika dovaljena kamenja, to se voda o-nj razbija, praši, skače u vis poput vodomet, muči na sve moguće načine i medju stienama probija. Svi slapovi stvaraju onda onaj kod Zelena vira. Što sam ondje 4. kolovoza vidio, to se ne da točno opisati, nu zaboravio sam na sav trud i muku, kad sam te mnogobrojne slapove gledao.

Na tjemenicu kuka posjedosmo, da štogod založimo, dočim nam je naš vodič vodu studenicu iz duboka korita prinašao. Bili smo izmučeni, da se nije dalo jesti, a kako je od vode hladno popuhavalo, moradosmo se ogrnuti. Kad sam malo počinuo, dignem se i sjednem pod omašno stablo makolnice (Sorbus Aria), odkuda sam pušeći smotku, gledao te mnogobrojne slapove, kako se pjene i praše. Poslie podjoh i do korita, da izmjerim

PUT NA ZELENI VIR.

najpogibeljnije točke u ovom kraju. Štap nije pomogao, dapače smetao, stoga ga podah vodicu. Hoću da prodjem, ali ne mogu nikako; neznam kamo da nogu položim, o što da se uprem. Počeo sam plaziti, ali ni to nepomože, napokon me prieko povukoše.

Bijaše uzput još mnogu gorku za zagrizli, a na jednom je mjestu prof. K. razkrilio ruke i tako me čuvao, a opet morao i na sebe paziti, jer su mjestimice putići takovi, da samo nogu možeš položiti. Satrti, žedni i gladni dodjosmo do Iševnice, gdje srno posjeli i odmarali se. U krčmi bijaše nekoliko seljaka, koji su u nas gledali, kao željva u izvaljena jaja. Jedan upita g. upravitelja gdje smo bili, pa kad je čuo, dajoš dalje Zelena vira, nije se

temperaturu vode i da vidim, ne bi li našao koju rjedju biljku na spomen Zelena vira, nebi li našao kojega kornjaša, da razveselim prijatelja etimologa, prof. K.

Objesiv na jednu grančicu toplomjer, podjoh uz korito uzbrdice, ne mareći za to, što je voda po meni prskala. Htio sam da razgledam cio kraj, ali me najednom zaustave stiene, te nemogoh dalje. Ogledam se i opazim, vodica, koji me je sledio.

Upitam ga, da li je daleko do izvora i kuda voda probija. Reče mi, da je jedno deset časaka i da potok jakim šumom izpod jedne stiene provabljuje. Htio sam to svakako razgledati, pa mu rekoh, da možemo poći, nu tu svoju odvažnost malo da nisam životom platio. Podjosmo strminom uzbrdice; vodić s konopom napried, a ja četverice upirući se o ruke, za njime. Nisam gledao na zemlju, nego prama vodicu, da izbjegnem, ako se kamen izpod njegove noge odvali. Tako puzajući i po koljenima se smicajući, položih desnu ruku na zemlju, ali kao da sam je na led položio. Prestrašim se, pa misleći, da sam pokrio otrovnu ridjovku, zaviknem i dignem naglo ruku, nu u taj čas izgubim težište i samo me prisutnost duha očitoy smrti otela. Nešto mi izpod ruke skoči, pogledam, pa znate, što bijaše? Jedna žaba hrženica (*Rana temporaria*), radi koje sam skoro zaglavio.

Uboga žabo, tko se od nas dvojice više uplašio?!

Ova sгода, mokro tlo, velika strmina, nikakovo uporište, bijaše uzrokom, da sam natrag krenuo. Toplomjer pokazivaše u hladu u 11¹/₂ sati 15°R, a voda 8°, dakle isto toliko kao i potok Lešnica, koji sam dan prije mjerio.

Kad smo odpočinuli, počesmo se vraćati istim putem, kojim dodjosmo. Ja sam predlagao, da krenemo put Skrada, ali nas velika strmina od toga odvratila. Prvim strmcem nisam htio poći, volio sam koritom potoka, nu napokon penjajući se tu i tamo, dodjosmo do spomenutoga žlieba,

tomu putu mogao načuditi, jer mu bijaše sigurno nejasno, kako mogu gospoda tako vratolomnu ekskurziju poduzeti. Kuće-gospodar doda, da mu je već 50 god., ali da ga na Zelenu viru do sada ne bijaše, niti da bi ikada tamo išao. Nama bijaše drago, da se g. J. potrudio i na to nas divlje mjesto poveo, ali mi je ipak žao, da nisam vidio izvora. Do Zelena vira i izvora nije se dalo god. 1879. ni častniku vojno-geografskoga zavoda iz Beča, jer na najnovijoj karti ne ima ni jednoga ni drugoga, a oznaka je za Curak uz ostalo kriva.

U 31/2 poslie podne vratismo se u Brod, gdje su nas naši znanci i prijatelji vesela srca dočekali. Pred Zrinjskim gradom sabralo se društvo Brodjana, da nas pozdrave, mašući već iz daleka rubcima i šeširima. Jedan od prijatelja bijaše za nas osobito zabrinut, pa ga vidim i sada, kako podoštruje pogled, kad nas je zagledao i kako nas prstom broji.

— Svi su, svi! uzkliknuo od radosti, okrenuv se prama supruzi upravitelja, koji je iza naše družbe lagano koracao.

Na trgu nam kliknuše: »Živili« i »Slava,« a djeca pljeskala i od radosti skakala. U Zrinjskom gradu sabrasmo se oko rodoljubiva stola gosp. upravitelja, a kad smo se malo odmorili, kad se okriepili, zaboravismo na svaki trud i muku te vesela srca i oduševljeno pozdravismo divotni »Gorski kotar,« to miljenče majke nam domovine.

